

Author: WESSELÉNYI-GARAY, Andor
Title: THE TRANSFORMATION OF A WINERY
Citation: Metszet, Vol 17, No 4 (2026), pp 52-57,
<http://doi.org/10.33268/Met.2026.4.8>

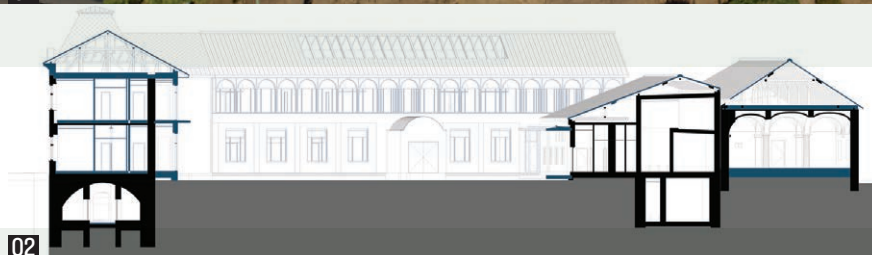
Received: 14 August 2026

Accepted: 08 September 2026

Published: 25 September 2026

LAYERED HISTORY OF A BORPALOTA
(WINE PALACE), GYÖNGYÖS, HUNGARY /
ARCHITECT: PÉTER KIS

The restoration of Gyöngyös Borpálota reuses a layered historic complex that grew from an 18th-century inn and estate outbuilding into an early-20th-century winery. The project preserves key fabric elements while adapting the main building for offices, the vaulted outbuilding for aging cellars, and a new steel-glass-concrete rear extension for flexible use, reconnecting the site's cellar networks with contemporary urban fabric.

EGY BORÁSZAT ÁTALAKULÁSA

A BORPALOTA ÉPÍTÉSTÖRTÉNETI RÉTEGEI | GYÖNGYÖS

A gyöngyösi Borpálota történetét aligha lehet egyetlen építési évhez vagy egyetlen előzményépülethez kötni. A Koháry út és a Kármán József utca sarkán álló komplexum építészeti palimpszeszt: magában foglalja a 18. századi vásártér és az Oroszlán vendégfogadó emlékét, az Orczy-uradalom gazdasági épületeinek egy részét vagy azok átépített maradványait, [1] az 1905-1909 között kialakított boripari központot, az 1920-as évek bővítéseit, a szocialista nagyüzemi korszak beavatkozásait, végül pedig a 2023-2025 között végrehajtott felújítást és kortárs kiegészítést.

E rétegezettség miatt a Borpálota nem írható le egyszerűen sem az egykori Oroszlán vendégfogadó átépítéseként, sem az Orczy-kastély változatlanul fennmaradt melléképületként. Az Orczy-kapcsolat valós, de elsősorban birtoktörténeti, topográfiai és funkcionális; a Koháry úti reprezentatív főépület viszont önálló, 20. század eleji boripari és kereskedelmi beruházás eredménye.

03

04

05

- 01 A Koháry útra néző rizalit tömb 1920 és 22 között nyerte el ezt a formáját. A Kármán József utcai szárny földszinti falait megtartották, de teljesen új szerkezetekkel bővítették
- 02 Metszet a Kármán József utcai új szárny irányába nézve
- 03 A helyi védeettséget élvező Koháry úti „palotaszárny” bejárati rizalitja
- 04 Az egykori „lovarda” mögött kialakult egy új udvar azzal, hogy a fotós háta mögött felépült a hordómosó szárnya
- 05 Alaprajz. A felújítás egyik legjelentősebb húzása az volt, hogy egy megnyitással átjárhatóvá tette a komplexum két udvarát
- 06 A Kármán József utcai szárny első emeletén kialakuló új terasz

06

ÉPÍTÉSZ | ARCHITECT
Kis Péter

FOTÓ | PHOTO
Túros Balázs

SZERZŐ | AUTHOR
WESSELÉNYI-GARAY Andor

A BÚZAPIAC ÉS A VÁROS KELETI PEREME

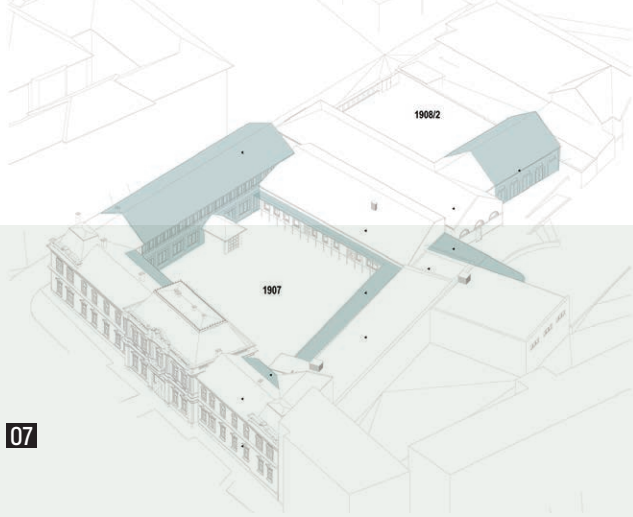
—A Borpalota telke Gyöngyös történeti városmagjának keleti határán, az egykori Búzapiac északkeleti sarkán helyezkedik el. A mai Koháry út teresedése a 18–19. században vásártérként működött. Körbeépülése egyúttal a város keleti irányú terjeszkedését is jelezte, miközben a vásártéren túl még sokáig kertek, majorsági területek és külterületi intézmények helyezkedtek el.

—A középkori várostesten kívül állt a Szent Erzsébet-templom, mellette az ispotály épületegyüttesével. A 18. században a környezet másik meghatározó eleme volt az Oroszlánhoz címzett vendégfogadó és kocsmá. Az engedélyezési terv történeti összefoglalója ezt az épületet Haller Sámuel birtokához kapcsolja, és az „ispotály mellett kívül” álló vendégfogadóval azonosítja. Ez lényeges pontosítás a későbbi vállalat-történeti ismertetésekkel

szemben, amelyek az Oroszlánt rendszerint közvetlenül Orczy-tulajdonként mutatják be.

—Az épület már a II. József korában, 1783-ban készült felmérés térképén, majd egy 1800 körüli várostérképen is felismerhető. Létezését egy 1841-es városi rendelkezés ugyancsak bizonyítja: a halasok számára ekkor az Oroszlán vendégfogadó kőfala mellett jelöltek ki árusítóhelyet. A fogadó tehát fallal körített, a vásárhely térbeli rendjét és használatát is meghatározó telekegyüttes lehetett. [2]

—Az 1885-ben készült kataszteri térkép már részletesen mutatja az akkori 3206. számú telket. Az utcai telekhatáron álló fogadó mellett, illetve mögött nagyobb uradalmi gazdasági épületcsoport húzódott. Ez a térképi helyzet teszi lehetővé az Oroszlán és az Orczy-gazdaság kapcsolatának pontosabb értelmezését: két eltérő eredetű,

07

de idővel egyazon települési és uradalmi rendszerbe kapcsolódó épületegyüttes állhatott egymás közvetlen közelében.

A KASTÉLY ÉS A „LOVARDA” KAPCSOLATA

—Az Orczy-kastély közvetlen előzménye 1723-ban alakult ki, amikor Orczy István a várostól az Ispotály környékén, az Egri Szekér út mellett kapott kerttelket majorság létesítésére. Orczy I. Lőrinc 1769–1770-ben építtette fel az U alaprajzú barokk kastélyt, amelyet 1826-ban Zofahl Lőrinc tervei alapján klasszicista rezidenciává alakítottak át. A család 1827-ben költözött be a megújult épületbe. A kastély nem önmagában álló rezidencia volt, hanem egy kiterjedt gazdasági rendszer központja. B. Gál Edit kutatása szerint a barokk kori istállók a kastélytól délre, az utca szemközti oldalán helyezkedtek el. Az 1826-os átépítéssel közel egy időben a régebbi épületek felhasználásával klasszicista gazdasági épületcsoportot alakítottak ki, amelyben istálló, kocsiszín és a személyzet lakásai kaptak helyet. A kastély és a gazdasági rendeltetések között fekvő, az Orczy család tulajdonában álló park mintegy összekötötte a két együttest. [3]

—A Borpalota udvarában fennmaradt boltozatos épület nagy valószínűséggel ehhez az uradalmi gazdasági zónához tartozott, vagy annak átépített maradványát őrzi. A legújabb helyreállítás dokumentációja és a városi ismeretek az Orczy-kastély egykori lovardájaként nevezik meg ezt az épületet. A tudományos szakirodalom azonban ezen a helyen istállóról, kocsiszínról és gazdasági épületekről beszél, és nem azonosítja egyértelműen a fennmaradt épületet lovardaként. Az erre az épületre vonatkozó kutatási dokumentáció hiányában ezért helyesebb az Orczy-uradalom egykori istálló- vagy gazdasági épületeként meghatározni, megjegyezve, hogy a „lovarda” elnevezés a legújabb tervezési és helytörténeti szóhasználatból származik. A megmaradt háromhajós épület ugyanis leginkább tényleg csak istállóként működhetett: a rusztikus ízléssel faragott dór oszlopritus leginkább kocsik elhelyezésére vagy lovak tartására volt alkalmas. Akárhogy is, ehhez az önmagában is gyönyörű térhez kötődik a belső építészeti helyreállítás egyik legszemlemesebb mozdulata. A tartószerkezet ritmusában kifeszített fekete LED-szalag-világítás gyönyörűen emlékeztet a boltozott épületek szétcsúszását megakadályozó vonóvasakra.

A BANKTŐKE MEGJELENÉSE ÉS A BORTERMELŐI SZERVEZET LÉTREJÖTTE

—A filoxéravész után a gyöngyösi szőlő- és borgazdaság újjászervezése már nem volt elképzelhető pusztán

- 07 Átnézeti axonometria: zöld szín jelöli az új épületelemeket
08 A reprezentatív díszudvar a palotaszárny felé az újonnan nyitott átjáróból

a hagyományos családi termelés keretei között. A rekonstrukció jelentős tőkét, nagyüzemi szőlőtelepeket, korszerű feldolgozóberendezéseket és szervezett értékesítést igényelt.

—A Gyöngyösi Kereskedelmi Bank Rt.-t 1896-ban alapították meg. A bank 1897-ben gróf Westphalen Rhabannétól megvásárolta a visontai Kalapos- és Trombitás-dűlők területét, ahol mintegy 160 kataszteri holdon részvénytársasági formában működő nagyüzemi szőlőtelepet hozott létre. Ezzel a helyi banktőke közvetlenül belépett a szőlőtermelésbe.

—A Gyöngyös–Visontai Bortermelők Szövetkezetének alapítását illetően a források nem teljesen egységesek. Az engedélyezési dokumentáció 1900-at, a későbbi vállalat történet 1901-et jelöli meg. Bizonyos viszont, hogy a szervezet 1905-ben részvénytársasági formára tért át, és ugyanekkor kezdődött meg az állandó gyöngyösi telephely kiépítése.

AZ OROSLÁN BONTÁSA ÉS A BORPALOTA MEGÉPÍTÉSE

—A Borpalota történetének döntő fordulata 1905-ben következett be. B. Gál Edit várostörténeti kutatásai szerint ekkor bontották le a „csaknem kétszáz éves” Oroszlán vendégfogadót és a mellette álló kisebb házakat. [4] A bontás tényét az engedélyezési dokumentáció történeti fejezete is megerősíti. Ennek alapján nem tartható az a vállalat történeti ismertetésekben tovább élő megfogalmazás, amely szerint a mai Borpalota az egykori fogadó egyszerű átalakításával keletkezett. A fogadó helye, telke és egyes gazdasági tartozékai beépültek az új komplexumba, de a reprezentatív utcai főépület új konstrukció volt.

—A Gyöngyösi Újság 1905. március 5-i számában a „Gyöngyös-Visontai Bortermelők Szövetkezet mint R.-Társaság” nyilvános versenytárgyalást hirdetett az általa építtetni kívánt „pince és raktárak” munkáira. A dokumentáció a társaság „saját ház, Oroszlán-vendéglő” megjelölésű irodájában volt átvehető. A hirdetés egy szerre bizonyítja, hogy az Oroszlán 1905 márciusára már a társaság rendelkezésében állt, és hogy nem pusztán belső átalakításról, hanem új pincék és raktárak építéséről volt szó. [5]

—A telep 1905–1906 folyamán részlegesen már működött. Az 1906-ban megtartott első rendes közgyűlés beszámolója „csonka üzletévről” és a telep megtekintéséről tudósított. Ez azonban még nem jelenti azt, hogy a ma ismert főépület ekkor már teljes egészében elkészült volna. Az új palota ünnepélyes megnyitására 1908. szeptember 7-én került sor; a programban a pincék, helyiségek és gépi berendezések megtekintése, az épület megáldása és emléktábla elhelyezése szerepelt. A tudósítás kifejezetten a társaság „új palotájának” felavatásáról beszélt. A Borpalota elnevezés tehát nem későbbi romantikus névadás, hanem a reprezentatív épület korabeli önmeghatározásának volt része. [6]

—A különböző forrásokban olvasható 1906-os, 1907-es, 1908-as és 1909-es évszámok ennek megfelelően eltérő építési és használatbavételi szakaszokat jelölnek. Az 1905-ös

02

05

04

08

év a bontás és az új pince-, illetve raktárépítés kezdete. Ekkor bonthatták el a már említett, a „lovardából” a magtárhoz vezető „összekötő szárnyat”. 1906 a részleges üzemszerű működés első éve; 1907 a technológiai és építési folyamat egyik szakaszhatára; 1908 az ünnepélyes felavatás; 1909 pedig az első teljes, fényképekkel is dokumentált építészeti állapot dátuma. A legpontosabb meghatározás ezért az, hogy a Borpalota első nagy építési periódusa 1905 és 1909 között zajlott.

A BORIPARI PALOTA ÉPÍTÉSZETI KARAKTERE

—Az 1909 körül készült felvételeken egy emeletes, szimmetrikus, erőteljes középrizalittal és magas tetővel hangsúlyozott központi épületrész látható, amelyhez kétoldalt hosszú, eredetileg földszintes üzemi szárnyak csatlakoztak. A historizáló-eklektikus középrész a vásártér felé fordult, és a borszövetkezet gazdasági erejét, szervezetségét és társadalmi rangját jelenítette meg.

—A reprezentatív homlokzat mögött ugyanakkor korszerű agráripari rendszer működött. A pincék, raktárak, feldolgozóterek és irodák térbeli rendjét a technológiai folyamat határozta meg. A szőlőmalmokat, sajtókat és szivattyúkat motorikus erő hajtotta; a must és a bor mozgását zománcozott csatornák, szivattyúk és felvonó segítette. Egy 1929-ben megjelent városismertető már hat modern pincéről beszélt.

—A Borpalota építészettörténeti jelentősége éppen a reprezentáció és a termelés kettősségéből fakad. Nem egyszerűen olyan üzem volt, amely elé utólag palota-homlokzatot helyeztek, hanem egy új gazdasági intézménytípus tudatos építészeti megfogalmazása: a termelői összefogást, a pénzügyi szervezettséget és a technikai modernizációt középületszerű formában megjelenítő agráripari palota.

AZ 1920-AS ÉVEK BŐVÍTÉSE ÉS A KÉSŐBBI ÁTALAKÍTÁSOK

—A vállalat-történeti hagyomány szerint 1920–1922 között az eredetileg földszintes utcai oldalszárnyakat emeletessé építették át; a munkát Kollár Adolf építőmesterhez kapcsolják. Az ismert korai és későbbi homlokzati fényképek valóban igazolják az emeletráépítés megtörténtét. Az eredeti középpavilon vertikális dominanciája ezáltal mérséklődött, miközben az utcai homlokzat hosszanti, városi palotaszerű karaktere megerősödött. Kollár Adolf szerzősége és az 1920–1922-es pontos dátum azonban mindaddig fenntartással kezelendő, amíg azt eredeti építési irat vagy tervrajz nem támasztja alá.

—A Borpalota a két világháború között is a gyöngyösi borbeldolgozás és -kereskedelem egyik központja maradt. Államosításának időpontját a források 1951-re, illetve 1952-re teszik. Elképzelhető, hogy az eltérés a tulajdonjogi aktus és az új állami kezelő tényleges birtokba lépésének különbségéből ered; levéltári irat hiányában ezért az 1951–1952 fordulóján végrehajtott államosítás megfogalmazás a legóvatosabb.

—A szocialista nagyüzemi korszakban új betontartályokat, válaszfalakat, technológiai szerkezeteket és közműveket építettek be. Ezek a beavatkozások részben elfedték az eredeti térkapcsolatokat és a történeti szerkezeteket. A termelési funkció ugyanakkor fennmaradt, ami biztosította a használat folytonosságát, még ha időnként háttérbe is szorultak az épület esztétikai és örökségi értékei.

FELÚJÍTÁSTÖRTÉNET

—Az épületegyüttes felújítása és bővítése egyidejűleg, egységes építészeti koncepció alapján, két beruházó finanszírozásában, három jól elkülönülő, de párhuzamosan futó projektszoportként valósult meg.

—A 1908/2 helyrajzi számú telken, a Bellimmo Kft. beruházásában zajlott a dokumentációban műemlékként megnevezett történeti gazdasági épület, vagyis a „lovarda” felújítása és bővítése. Ebben az épületrészben alakították ki a borászati technológiai tereket, elsősorban a palackos és hordós érlelés helyiségeit.

—A Bellimmo Kft. beruházása ugyanakkor az 1907-es telket is érintette. Itt, az épületegyüttes Kármán József utca

felőli oldalán új épületszárny létesült – a meglévő épület utcai falának megtartásával. Az új szárny a 1908/2 telken, a történeti épületben elhelyezett borászati technológiát kiszolgáló szociális és irodahelyiségeket foglalja magában. A borászati üzem technológiai magja és kiszolgáló háttére tehát két külön telken, de egymással közvetlen funkcionális kapcsolatban helyezkedik el.

—Ezzel párhuzamosan, a Borpalota Kft. beruházásában újult meg az 1907-es telken álló, Koháry úti, helyi védelem alatt álló reprezentatív főépület. A felújítás célja a borászathoz tartozó irodai háttér megteremtése, valamint az épület műszaki és esztétikai rehabilitációja volt. Ehhez a projektrészhez tartozott a belső udvar rendezése és a két ingatlan közötti átjárás kialakítása is. Az átjárás nem pusztán közlekedési elem: építészeti és üzemszervezési szempontból is egyetlen együttesé kapcsolja a két külön helyrajzi számon fekvő beruházást.

—A helyreállítás során a főépület, vagyis a Koháry úti szárny új tetőszerkezetet és felső födémet kapott, részben átépítették a közbenső emeletet, rekonstruálták a homlokzatokat és a nyílászárókat, valamint korszerűsítették a belsőket és az épületgépészeti rendszereket. A főpince, vagyis a Kármán József utcai szárny történeti tereit nagyrészt megőrizték, ugyanakkor új vasbeton liftakna létesült, amely több különböző korú födémen és boltozaton halad keresztül. A dongaboltozatos pince fölött épített új, kétszintes tömeg – egy emelettel megemelve ezt a szárnyat – vasbeton, acél- és üvegszerkezeteket egyesítő hibrid konstrukcióként készült úgy, hogy – ahogy erről már esett szó – a földszint utcai homlokzatát megtartották. Ezen túl a beavatkozások java része a felesleges toldalékok bontásából, az építészeti elemek tisztításából és az üzemi szárnyakat összekötő, közöttük a fedett közlekedést biztosító L alakú tornác kialakításából állt.

09

—Ahogy erről már esett szó, az egykori gazdasági épületsoport egy udvart körítve, U alakú beépítéssel nyílt a kastély irányába. Az utcával párhuzamos belső szárnyát elbontották; emléket csupán egy rizalit őrizte. E tömeg részleges rekonstrukciójával jött létre egy bővítmény, amelybe a tervek szerint a hordómosó került.

—Ennek magyarázata a tervezési program időközbeni átalakulásában keresendő. Az engedélyezési dokumentáció készítésekor a komplexum még működő borászati üzem volt, a program pedig a borászati funkció változatlan fenntartásával számolt. A kivitelezés folyamán azonban a termelési folyamatot átszervezték: 2024 júniusában a szőlő fogadása és a borkészítés jelentős része az ecsédi Fáy-tanyára költözött. Az érlelés az 1908/2 helyrajzi számú telken álló történeti épületbe került; az ezt kiszolgáló szociális és irodai funkciók a Kármán József utcai új szárnyban kaptak helyet, míg a Koháry úti főépületben a központi irodai és reprezentációs terek alakultak ki.

—A Borpálot borászati rendeltetése tehát fennmaradt, de specializálódott. A történeti komplexum egyelőre még érlelési, tárolási, irodai, kereskedelmi és képviselői feladatokat fogad be. Ez az engedélyezési terv eredeti programjához képest nem teljes szerepváltás, inkább a borászati tevékenység területi és technológiai differenciálása.

TELEKSTRUKTÚRA, BERUHÁZÓI RENDSZER ÉS A LEGÚJABB HELYREÁLLÍTÁS

—A PLANT-Atelier Peter Kis majd' tucatnyi borászat projektjén dolgozott az elmúlt másfél évtizedben, amelyek közül talán legismertebb a komoly nemzetközi recepcióval rendelkező badacsonyi Bazaltbor Feldolgozó volt 2010-ből. Az iroda borászatait kevésbé a stílus, pláne nem a forma köti össze, mint inkább az a kifinomult

részletképzés, a felület újornamentális kialakítása, amely éppúgy megjelent a már említett badacsonyi komplexumon, mint ahogy visszaköszönt 2016-ban a tolcsvai Palackozó Üzem érzéki betonfelületének lírikus brutalizmusán.

—Noha a gyöngyösi együttes nem csak a motívumjátékok taktiklis-haptikus hatását fogja hadra, mégis ennek tapasztalata, vagyis a fény-árnyék játékkal hangsúlyozott reliefjelleg ismétlődik a Kármán József utcai szárny új, finoman historizáló emeleti homlokzatán is. Itt a „lovardát” – és az egykori magtárat – motiváló reneszánsz árkádmotívum emléke tér vissza, annak falazott tektonikája nélkül. Az ív nem boltoz és nem hord: kortárs fém-üveg rendszerbe fordított képként, egyfajta technológizált motívumemlékként jelenik meg. Forrása nem csak a helyi építés(zet)-történet: éppúgy utal a pinceboltozatokra, mint az abban tárolt hordósor kontúrmotívumára, miközben sikerrel ülteti a történeti formát a technológiai rendszerépítés logikájába.

—Az elmúlt években elkészült PLANT-munkák alapján érzékelhető azonban, hogy új elképzelések is gazdagították ezt a formálási gyakorlatot. Tervezési hajtóerővé vált az elkülönülődés — pontosabban annak áthidalása —, amely szükségképpen keletkezik rajz és dolog, sík és tér, grafika és szerkezet között. A Gyarmati Dezső uszoda emlékeztető, „kannelúrázott” homlokzata egyértelműen hozta játékba a klasszikából ismert motívumot, és utalt arra az eljárásra is, ahogyan ábrázolni kezdték a mélységet a reneszánsz végével megjelenő traktátusokban. Míg az egykori rajzokon a teret érzékeltető vonalak kizárólag a fény-árnyék hatás illúzióját szolgálták, az uszoda homlokzatán e vonalak már csatlakozásszerkezeti elemek is. Megjelenésük természetszerűen lép túl az érzékeltetésen: a műszaki valóság tervnyelvi absztrakciói is egyben. Talányosan mosódik el a határ jel, grafika és hatás között azáltal, hogy mindhárom dolog ugyanarra a valóságra – egyszerre rajzi, műszaki és térbeli valóságra – vonatkozik.

—A szó szoros értelmében hasonló elképzelés motiválta a Kármán József utcai szárny emeleti kialakítását is. Az egyértelműen grafikus — értsd: rajzos — megjelenés azáltal válik ott talányosan térbelivé, hogy a nyílászárók fémszerkezetei az ornamentum mögött helyezkednek el. A mélységhelyzetet teremtő síkábrázolás metaforikus ketőssége szervezi itt is a homlokzatot.

—Az építészeti tárgy hatását érintő eljárásokon túl Gyöngyösön egy másik, régi-új koncepció rajzolódik ki. Ennek megjelenése legkésőbb az iroda Corvinus-projektjére datálható, és az épületegyüttesek történeti rezilienciáját, rugalmas alkalmazkodóképességét kívánja folytatni, erősíteni. A gyöngyösi komplexum technológiai csodája, hogy az elmúlt évszázadok során kiépült pincerendszer rugalmasan tudta befogadni előbb a kishordós érlelés kellékeit, később az irgalmatlan hektóméreteket, a szocialista nagyipar idején pedig a betontartályokat. Kis Péterék e reziliencia folytatásaként olyan tereket akartak létrehozni, amelyek nem stilisztikai utalások révén, hanem szerkezeti és térbeli nyitottságukkal válnak alkalmassá a jövő – akár mégoly eltérő – használatára is. Ez magyarázza, hogy a hordómosó helyiségei — az egykor elbontott épületszárny helyén diagramszerű idézetként megjelenő új tömbben — éppúgy egyetlen nagy, nyitott térbe kerültek, ahogyan a Kármán József utcai új blokk is inkább egy hártya, amelyben könnyűszerkezetes válaszfalak biztosítják a terek verzatilitását. A szabadság

06

építészetének olyasfajta csendes deklarációja ez, amely – érdekes, de sajnos itt most bővebben nem tárgyalható módon – egzisztenciális óhajként és elméleti motívumként felbukkan U. Nagy Gábor és Ghyczy Dénes Emil munkásságában is.

A MŰEMLÉKVÉDELEM

—Meglehet közhely, mégis érdemes rögzíteni. Három, épp napjainkra megváltozott – legalábbis változásban lévő – hagyományszerkezet átfedésében születtek a Borpalota felújítási tervei. Az egyik hagyomány a kortárs magyar borászatoké, amely előbb Bordás Péter etyeki beruházásaival, véglegesen pedig a Sauska legújabb szőlészetével – ugyancsak a BORD tervezésében – tért le talán véglegesen arról az útról, amelyet eddig az archetípusok bővítésével jellemezhattünk.

—A második szál a műemlékvédelem, tágabban az örökségkezelés paradigmáinak megbomlása. Ma már aligha hihető, hogy egy beavatkozás karaktere vagy helyessége egyetlen kartára való hivatkozással maradéktalanul leírható volna.

—A harmadik a nyomokban Magyarországon is érzékelhetővé váló progresszív historizmus. Ennek egyik példája a pécsi vásárcsarnok Sztranyák Gergely és Getto Tamás tervezésében, [7] de evidenciaként említhető Sajtó Gábor Pádúai Szent Antal-plébániája, [8] esetleg ugyancsak a SAGRA-tól egy szemlőhegyi villa bővítése, jóllehet utóbbi esetében egyfajta stilisztikai kollázst hoztak létre a tervezők.

—Az általam érzékeltetni vélt hagyományhármasságban olyasfajta építészeti attitűd rajzolódik ki, amely nem ismétli meg a régit, de az újat sem akarja kötelezően felismerhető, doktriner jelként a meglévőre írni. A kortárság önmagában vett definíciója helyett inkább a régi és az új viszonyát keresi: úgy próbál egyensúlyt teremteni közöttük, hogy nem oldja fel őket valamely semleges, harmadik nyelvben, de demonstratív konfliktusba sem rendezi a két minőséget.

—Éppen ebből a szempontból sajnálható némiképp, hogy Gyöngyösön nem a Tervtanács elé vitt változat valósult meg. A Koháry úti főépület udvari homlokzata előtt ma az eredeti állapotot hűen őrző gang fut. A korábbi

tervváltozat e történeti réteg mögött egy üvegszerkezetű, második homlokzatot képzelt el. Ez nem versenyzett volna a ganggal, inkább térbeli mélységet és új értelmet adott volna annak: egyszerre tette volna olvashatóvá a történeti rend elsőbbségét és a kortárs beavatkozás önálló jelenlétét. Régi és új harmóniája éppen abból a költői hierarchia-zavarból fakadhatott volna, amelyet a két homlokzati réteg nem elfed és nem élez, hanem pusztán láthatóvá tesz.

ÖSSZEGZÉS

—A Borpalota története nem elsősorban az Orczy-birtok egykori peremének története, noha a telek és a vásártér kialakulásának megértéséhez ez a réteg nélkülözhetetlen. A lényeg inkább az, hogy egy, a városszövet szélén létrejött fogadói-uradalmi környezet a századfordulón nagyüzemi borászattá alakult, majd e termelési rend emlékezetét és térbeli szerkezetét a jelenlegi beavatkozás nemcsak működővé tette, de folytatta történeti örökségét, inherens rezilienciáját. Az együttes nem historikus tárgyak zárt halmaza, hanem egymásra rakódott használatok hordozója.

—A Borpalota mai értelme éppen abban áll, hogy létező örökségét nem változtatja dekorációvá, de érinthetetlen kulisszává sem. Kis Péterék beavatkozásai akkor a leg-erősebbek, amikor a történeti anyag nem önmagáért válik láthatóvá, hanem a kortárs borászati üzem működésének lesz feltétele. Az együttes nemcsak megőrzött épületcsoport, hanem újra aktivált városi infrastruktúra: a gyöngyösi bortermelés történetének folytatása a jelen építészeti nyelvén.

09 A „Iovarda”, vagyis az egykori istálló és kocsiszín belső tere. A boltközökben húzódó fekete ledszalagok – távolról ugyan, de – szellemesen invokálják a történeti építészeti vonóvasas megoldásait

IRODALOM / REFERENCES

- [1] B Gál, Edit: „Az Orczy-kastély építés- és birtoklástörténete”, in Horváth László (szerk): *Mátrai Tanulmányok* 2005, Mátra Múzeum, Gyöngyös 2005, pp 11-29.
- [2] Szabó, Jolán: „Gyöngyös vásárai és piaca a 18-dik században”, in Horváth László (szerk): *Mátrai Tanulmányok* 1995, Mátra Múzeum, Gyöngyös 1995, pp 51-66.
- [3] B Gál, Edit: „Az Orczy-kastély építés- és birtoklástörténete” in Horváth László (szerk): *Mátrai Tanulmányok* 2005, Mátra Múzeum, Gyöngyös 2005, pp 11-29.
- [4] B Gál, Edit: „Gyöngyös belvárosának városképi alakulása a századforduló éveiben, KOR-TÉR-KÉP I”, in Horváth László (szerk): *Mátrai Tanulmányok* 2000, Mátra Múzeum, Gyöngyös 2000, pp 135-161.
- [5] „A Gyöngyös-Visontai Bortermelők Szövetkezete mint részvénytársaság pince- és raktáráépítési versenytárgyalási hirdetménye”, *Gyöngyösi Újság*, Vol 9, No 10, 1905-03-05.
- [6] „Tudósítás a társaság »új palotájának« 1908 szeptember 7-i felavatásáról”, *Gyöngyösi Újság*, Vol 12, No 37, 1908-09-13.
- [7] Somogyi, Krisztina: „Univerzális építészeti ikon helyi ízzel”, *Metszet*, Vol 13, No 3 (2022), pp 8-17, DOI: <<https://doi.org/10.33268/Met.2022.6.1>> [utolsó belépés: 2026-08-14].
- [8] Móri, Levente: „Dilectio sequitur cognitionem: A pasaréti Pádúai Szent Antal-plébánia”, *Metszet*, Vol 13, No 3 (2022), pp 40-47, DOI: <[10.33268/Met.2022.3.5](https://doi.org/10.33268/Met.2022.3.5)> [utolsó belépés: 2026-08-14].

GENERÁLTERVEZŐ: Plant-Atelier Péter Kis | KONCEPCIÓTERV ÉS PROJEKTVEZETŐ ÉPÍTÉSZ: Maczó Kata Boglárka | LÁTVÁNYTERVEK: Baki Áron | ÉPÍTÉSZ: Zombor Gábor, Juhász Balázs (Monostúdió Építész Kft.) | ÉPÍTÉSZ MUNKATÁRSÁK: Csík-Mátyás Zsolt, Lality Áron | BELSŐÉPÍTÉSZET: Tóth Anikó, Posta Rebeka, Kubinyi Hanna, Bán Boróka, Maczó Kata Boglárka (Plant-Atelier Péter Kis) | TARTÓSZERKEZET: Debreczeniné Hetesi Lilla | GÉPÉSZET: Kádas Károly | ÉPÜLETVILLAMOSSÁG: Kelemen Ferenc, Szepesi Ferenc, Nyári Ottó | TŰZVÉDELEM: Mészáros János | AKUSZTIKA: Kanász-Szabó Ervin | KÖRNYEZETVÉDELEM: Kulcsár Katalin | AKADÁLYMENTESÍTÉS: Pandula András | ÉPÜLETSZERKEZET: Takács Balázs | KONYHATECHNOLÓGIA: Straub Ágnes | TÁJÉPÍTÉSZET: Pápai Veronika | ÚTTERVEZÉS: Varga Zsolt | KÖZMŰ: Kósa István | FAANYAGVÉDELEM: Devescovi József | ÉPÍTÉSTÖRTÉNETI KUTATÁS: Rozmann Viktor